

astola

ikerketa eta historia

DURANGALDEKO URTEKARIA

4.zk 2010 5€

FUNDICIÓN, ARTE Y TECNOLOGÍA

BERTSOLARIAK 1950 – 1960

CRUZ DE KURUTZIAGA

GAZTETXEA

MERIOAREN IBILBIDEA

TESTUA: JON IRAZABAL

ARGAZKIAK: TXELU ANGOITIA

Merioaren ibilbidea Goiurian (lurreta) hasten da. Gero, Garaitik, Abadiñotik eta Sanagustinetxebarriatik igaro ondoren, Elorrión amaitzen da. Durangaldeak antzina izandako antolaketa politikoa eta soziala erakustea da ibilbide honen helburua. Horretarako, tokian tokiko elementuak erakutsiko ditugu, betiere iragane-ko une horiekin lotutakoak.

Durangaldeko merindadea honako elizateek osatu dute: Abadiñok, lurretak, Garaik, Berrizek, Zaldibarrek, Mallabiak, Mañariak, Izurtzak, Apatamonasteriok, Axpek eta Arrazolak (azkenean aipatutako hirurek Atxondo udalerria eratu zuten 1962an). Sanagustinetxebarriko elizatea ere merindadearen barruan zegoen (1630ean Elorrioko hiribilduaren barruan sartu zen).

Geografiaren ikuspuntutik leku berdintsuan egon arren, hiribildu batzuk (Durango, Otxandio, Ermua eta Elorrio) ez ziren sartu merindadeko erakunde nagusietan. Hiribildu horietako erakundeek ez zeukaten elizateen antolaketarik, desberdina baino.

MOMOITIO

GARAI

GEREDIAGA

ASTOLA

SANAGUSTINETXEBARRIA

ELORRIO

MUNTSARATZ

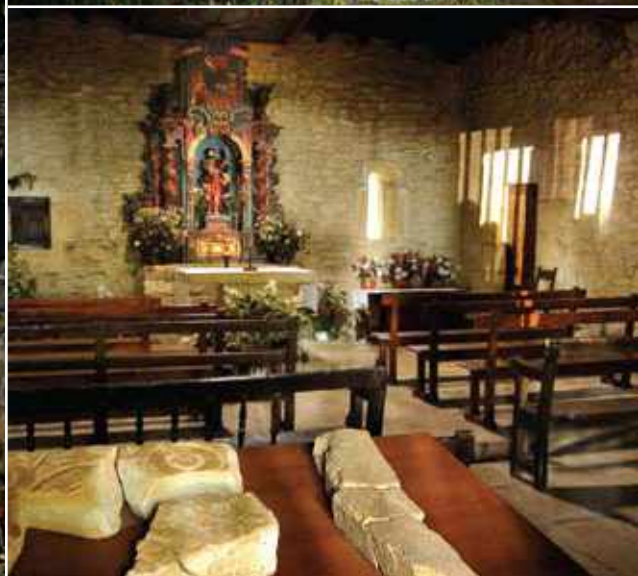
Goiuria

Goiuriatik (Iurreta) eskualdeko ikuspegi zabala eta ederra gozatzeko aukera izango dugu. Durangaldea ibar handi batean dago, Ibaizabal erreka zeharkatzen duen haranean. Otxandio, Ermua eta Mallabia, ostera, ibarretik kanpo daude. Iparraldetik Oiz mendiak jartzen dio muga ibarrari; hegoaldeetik, Anboto inguruko mendiek; ekialdetik Udala, Intxorta eta Santamariñazar aurkituko ditugu; bestalde, mendebaldean irekita ageri da, Ibaizabal ibarrak jarraitzen du Kantauri itsasora bidean.

Goiurian, aipatutako ikuspegia ez ezik, arkitektura oso interesgarria ere aurkituko dugu: Andra Mariren ermita bat eta baserri ikusgarriak.

 Merioa Bizkaia Jaunak merindaderako aukeratu zuen aginte-ordezkarria zen. *Marrazkilaria: Jaime Vicario.*

Momoitio

Goiurian bezala, **Momoitioko San Juanen (Garai)** ere baserriak ikusteko aukera izango dugu. Eraikin hau oinarrizkoa da merindadeko egitura sozialean eta politikoa. Baserrien jatorria aurkitzeko, gaur egun arte iraun duten baserriena alegia, XV. mendera jo behar dugu. Baserri eredu hori sortu baino lehen, senideek komunitate txikiak eratzen zituzten txabola multzoetan.

Momoitioko San Juani buruz egindako ikerketetatik dakigunez, inguru horretan komunitate bat bizi izan zen VIII. mendetik aurrera. Baselizan eta nekropolian egindako indusketek hori egiaztatzen dute. Erdi Aroko baselizok, erlijioari loturiko eginkizuna bete arren, beste

ezaugarri bat ere bazuten: komunitatea sendotzea. Komunitatearen arauetarako buruzko gaiak erabakitzeko, herritarrek baselizan elkartzten baitziren.

Baserriarren premiak eta arazoak konpontzeko, baserrien arteko harremanak garatu zituzten; eta ondorioz, kofradiak sortu ziren, lurraldea antolatzeko lehendabiziko erakundeak hain zuzen ere.

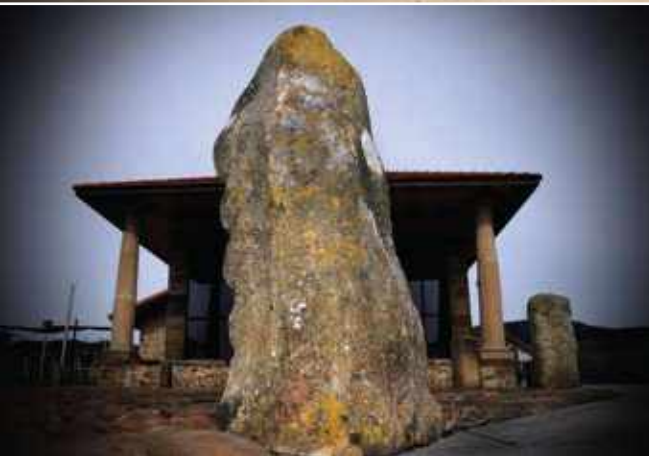

Garai

Babesteko premiak bultzatuta, eta taldean egin beharreko lan batzuk burutzeko premia zela-eta, hasierako kofradiak inguruko kofradia indartsuenarekin elkartzen hasi ziren.

Bateratzeak beste antolaketa-egitura bat ekarri zuen: elizatea. Gure merindadean 12 sortu zituzten. **Garaiko elizatea** da horietako bat. Garaiko eta Momoitioko kofradiak elkartzearen emaitza izan zen. Antzina herritarrek elizpean egiten zituzten bilerak, harik eta udaletxeak eraikitzen hasi arte. *Elizatea* izena hortik dator hain zuzen ere, eliz ataritik.

Gerediaga

Ingurune baten hainbat elizate egotera, euren artean koordinatzeko premia sortu zen. Hori zela-eta, hasi ziren **Gerediagako** (Abadiño) foru-zelaiko batzarrak. Historian atzera egiten badugu, leku hori Durangaldeko legebiltzarra izan zela ikasiko dugu. 12 harriz osatutako zirkulua eta aurreko haritza, horiexek ziren foru-zelaia-aren ezaugarriak. Harri bakoitza elizate bateko alkatearen irudia eta jarlekua zen aldi berean. Beraz, Durangaldeko elizateetako ordezkariak harri horietan eseri ziren mendeetan zehar, lurralde honetako arazoak konpontzeko.

Biribilaren erdian Merioaren harria dago, Bizkaiko Jaunak Durangoko merindaderako hautatutako ordezkariarena.

Leku hori 1387an aipatu zuten lehenengoz agirietan, eta 1875eko abenduaren 27an elkartu ziren bertan azkenengoz.

Astola

Merindadeak administrazio-zentroa behar zuen. Premia hori hainbat arrazoiren ondorioa zen: eskumenak gartzeko, zuzenbidea bermatzeko, Teniente Korrejidoreak egoitza behar zuelako, merindadeko ohiko batzarrak egiteko toki premian zeudelako, agiriak gordetzeko leku egokia behar zutelako eta abar. Hasieran, premia horiei erantzuteko etxe bat prestatu zuten Durangon, Kurutzia-gako errebalean. Durangoko hiribilduak ez zuen onartu leku hura, etxea bere eskumenean zegoela esanez, merindadearen jurisdikziotik kanpo. Auzi batzuen ondoren, merindadeak **Astolako (Abadiño) Zubiaur etxea** erosi

zuen 1578an, eta hara eraman zituen egitura judiziala eta administratiboa.

300 urte inguruan, eraikin horrek gauza askotarako balio izan du. Merioaren etxebizitza izan da, epaitegia eta kartzela; bertan egiten zituzten ohiko batzarrak eta "14 herrietako batzarrak" (batzar haietan 11 elizateak eta Otxandio, Durango eta Ermua hiribilduak elkartzen ziren 1630etik aurrera). Kartzelako gelan, aipatutako erakundeekin zerikusia duten gauzen erakusketa dago gaur egun.

Muntzaratz

Durangaldeari buruz idatziriko lehenengo agirietan argi geratzen da gure lurraldea Nafarroako Erresumarena zela. 1200. urtean, Gasteizi eraso egin eta menpean hartu ondoren, Durangaldea Gaztelaren esku geratu zen. Lotura horren atzean beste arrazoi bat ere baze- goen: hemengo leinu garrantzitsuak errege-leinuekin elkartzea. Eta badirudi Durangaldean horixe gertatu zela. Gure eskualdeak Nafarroako erregearekin politi- ka gaietan harremana izateaz gain, familia-lotura ere bazeukan. XIII. mendearen hasieran, **Doña Urraka**, Nafarroako erregearen ustezko alaba, eta Muntsa-

ratzeko Pedro Ruiz (**Muntzaratzeko Jauna**) ezkondu egin baitziren.

1508an Bizkaiko Andreak, Juana I.a erregina "eroak" alegia, emandako agindu baten bidez, Durangaldean, besteak beste, Muntzaratz dorretxearen inguruan lortu behar omen zen justizia. Gogoratu behar dugu Muntsaratz inguruko dorretxe eta leinu garrantzitsuenetako bat zela.

Sanagustinetxebarria

1053. urtean Durangoko kondeek, Munio Sanchezek eta Leguncia emazteak, berriro sortu zuten **Sanagustinetxebarriako** monasterioa. Eta lurralde honen antolaketa politikoari buruzko lehenengo agiria urte hartakoa da.

Arkeologoen egindako ikerketen arabera, eliza kaperaren inguruan zegoen (kaperak gaur egungo elizpean dago). Herritarren ustetan, kaperako sarkofagoko hondakin momifikatuak Munio Sanchezen eta Legunciaren gorpuen aztarnak omen dira. Bikote horren aurreko agintarien berririk ez daukagu Durangaldean.

Elorrio

Bizkaiko Jaunek sortu eta garatu zituzten hiribilduak. Itxuraz, harresiz inguratutako herriak ziren. Hiribilduek honako helburu hauek zeuzkaten: kanpoko erasoetatik babestea, merkataritza elkartzea eta indartzea, komunikabideak antolatzea, eta artisautza bultzatzea. Hiribilduek ez zuten parte hartzen Durangoko merindadeko erakundeetan. Mendetan zehar euren legeak eta foruak izan zituzten. Pribilegio horiek Jaunak ematen zizkien sortzeaz batera. Inguruko elizateek arau desberdinak zeuzkaten.

Elorrio 1356an sortu zuten, Gipuzkoako bandokideen erasoetatik babesteko asmoz. Harresiz inguratutako

herria zen. Orduko lau ateetatik bi ikus ditzakegu oraindik. Jendea ugaritu zenez eta etxe berri asko eraiki ziztuztenez, herriari errebalak elkartu zitzaizkion urteek aurrera egin duten heinean.

Elorriok eta Sanagustinetxebarriak ez zuten parte hartzen “14 herrietako batzarrean”, 1630eko batzearen ondorioz Merinaldeko beste herrieekin izan zituzten iskanbilengatik. [a](#)

Ion Irazabal

Gerediaga Elkartea